

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

**KMETIJSKO GOZDARSKI ZAVOD
NOVO MESTO**

Oddelek za kmetijsko svetovanje
Šmihelska cesta 14, 8000 Novo mesto
Tel.: (07) 373-05-70, fax: (07) 373-05-90
E-pošta: vinko.merzel@kgzs-zavodnm.si
Splet: www.kmetijskizavod-nm.si

Novo mesto, 20. 4. 2020

SLOVENSKO KMETIJSTVO MED IN PO EPIDEMIJI - POGUBA ALI PRILOŽNOST?

Gostoljubni in prijazni modri planet se je naposled znašel v nezavidljivi situaciji, v času, ko se spet sprašujemo o obstoju in preživetju ali samo o mirnem življenju z zadovoljenimi osnovnimi potrebami. Pa saj ne, da česa takšnega človeštvo še ni doživelo; skozi zgodovino se je zvrstilo mnogo podobnih preizkušenj. Slednja pa le ima nekaj posebnosti. Na planetu se število prebivalcev naglo bliža osim milijardam, svet pa je medtem postal ena sama globalno povezana vas. Ne smemo prezreti dejstva, da gonilno silo razvitega sveta, predvsem Evrope in ZDA, predstavljajo generacije, ki niso nikoli doživele vojne, lakote ali drugega pomanjkanja. Kaj to je, pravzaprav ne vemo, saj je tisto, kar je bilo včeraj luksuz, danes že pravica slehernega.

Seveda se nam niti ne sanja, kaj nam bo vse skupaj prineslo, kje se bo končalo in kako nadaljevalo. Ne, ne napovedujem apokalipse, samo časi so pač nepredvidljivi. Dokler z enim očesom neprestano spremljamo statistične podatke o številu okuženih in žal tudi mrtvih, se nam zdi razmišljanje o dnevu pojutrišnjem še prenačljeno, a ni. Takšne gotovosti, kot smo je bili vajeni do nedavnega, nekaj časa ne bo. Gotovo pa je to, da bomo živeli naprej, le da bo bolj jasno, kaj res potrebujemo in česa ne, kaj je potreba in kaj privilegij. Naša prva in najpomembnejša potreba je gotovo hrana.

Miti o samooskrbi, domačem in slovenskem so padli

Globalizacija je pokazala svojo šibko plat, meje so zopet postale meje, narod ponovno narod, vsi smo doma pod isto streho naše skrbne podalpske kokoške. Povsod, kjer je to le mogoče ali smiselno, se dala na daljavo, šole so zaprte, gostinski obrati ravno tako. Prva poročila o vplivu epidemije na trgovanje s kmetijskimi pridelki so šla v smer, da odkupne cene padajo, da je trgovanje z mlekom ogroženo in odkup mesa stoji, kar je posledica zapor in ustavljenega javnega življenja. Trgovine z najnujnejšim živilskim blagom so doživele stampedo in dajale vtis venezuelskega vsakdana. Toda kmalu so nekateri potrošniki ugotovili ali pa se spomnili, da hrana vendarle ne zraste na policah super-, vele-, hiper- trgovin. Ker telefon in internet, hvala bogu, še vedno delujeta, so se obrnili neposredno na kmeta in tako končno dobili tisto, kar smo jim ves čas obljubljali: domače, slovensko.

Križa kot priložnost za delavne ljudi

V teh dolgih dneh izolacije je verjetno že vsak od nas razmišljal ali poslušal razmišljanja, kako bo po letu nič, ko naj bi se vse začelo od začetka. Tega raje ne pričakujemo, drži pa, da je križa (beseda izpred desetletja, ki je tudi zaznamovala nek čas) priložnost, da le kaj obrnemo na bolje in začnemo kaj na novo. Primer nauka iz krize pred desetletjem je iz sektorja prireje mleka, ko je nizka odkupna cena številne rejce prepričala, da so se bodisi začeli ukvarjati s predelavo mleka bodisi postavili

mlekomate, se povezali z javnimi zavodi ali poiskali druge načine neposredne prodaje. Družinske kmetije je to pahnilo v razvoj v gospodarsko vitalna družinska podjetja, s čimer so si zagotovile obstoj. Potrošnik je dobil najkakovostnejša živila in široko izbiro izdelkov za pošteno ceno.

Neposredna prodaja ali ko kriza ponudi priložnost

Kmalu za poročili o skoraj ustavljenem trgovanju s kmetijskimi pridelki in skrbjo, kaj bo s prvimi pridelki zelenjave, pa so kmetje zaznali povečano povpraševanje po direktni prodaji čisto običajnih živilih, kot so jajca, moka, meso, zelenjava. Dobrodošli so vsi končni produkti, kot so klobase, salame, v predvelikonočnem času posebno šunke ali celo hren, domače testenine, vložena zelenjava, sadje, vino ... Obdobje karantene in zaščitne drže s sloganom »ostani doma, ostani zdrav« je iz čisto običajnih potrošnikov naredilo prave gurmane, zadrževanje v bližini kuhinje pa iz ljudi izvablja neodkrite talente »chefov«. Gospodinjstva so danes največji (zaenkrat skoraj edini) porabnik živil, kar je priložnost za vzpostavitev neposrednega stika s potrošnikom, ki bo kmetu lahko ostal zvest tudi po koncu korona krize. Kupec z dobro izkušnjo se bo z veseljem vrnil in bo za hrano, ki bo s to krizo dobila na veljavi, pripravljen odšteti več. Pogoj za zvestobo pa je nesporna kakovost, lojalnost, medsebojno zaupanje; vrline, ki jih vsi pričakujemo, znati pa jih moramo tudi dati. Kmetu posebno v teh časih ne sme priti na misel zloraba zaupanja s prodajo nekakovostne ali kako drugače neprimerne hrane. To je nezakonito, škodo pa kmet povzroči ne le sebi, ampak tudi vsem ostalim, ki delajo pošteno. Sprevrženo je tudi napihovanje cen na račun krize; tak kmet izpade vojni dobičkar in spet povzroči nepopravljivo škodo na ugledu celotnega sektorja.

Neposredno, a zakonito

Zakonodaja v osnovi dovoljuje neposredno prodajo v okviru osnovne kmetijske dejavnosti za vsa nepredelana in nepakirana živila. Za to je potrebna le registracija primarnega obrata. Gre za nekakšno prigrasitev, ki jo kmetije opravijo z vnosom vloge za neposredna plačila. Takoj ko gre za predelavo, izdelavo produktov, ki dajejo izdelku drugačne lastnosti od izvornih, pa je za to potrebna registracija dopolnilne dejavnosti na upravni enoti in registracija živilskega obrata na Upravi za varno hrano (UVHVVR) glede na značilnost predelave in prodaje ter prigrasitev Finančni upravi RS. Na voljo so številne dopolnilne dejavnosti. Pogoji za posamezno dejavnost so različni, zato se lahko vsak konkretno za svojo kmetijo posvetuje s svetovalkami za kmečko družino in dopolnilno dejavnost, ki delujejo v okviru javne službe kmetijskega svetovanja pri Kmetijsko-gozdarskem zavodu Novo mesto.

Kdaj vendar, če ne sedaj, je priložnost za registracijo dopolnilne dejavnosti in začetek nešteti možnosti neposredne prodaje. Najpogostejši zadržek pred registracijo dopolnilne dejavnosti je vse, kar razumemo pod pojmom birokracija. Pogosto res ne vemo, ali birokracija preprečuje kaos ali pa ga ustvarja, toda ravno v tem času vidimo, da zna biti tudi manj toga. Ko gre zares, tudi sami drugače gledamo na to in publiciteta izgubi težo. Če je interes kmetovalca, da proda svoje pridelke, v katere je vlagal svoja sredstva in napor, večji od malodušja, ki ga povzroči informacija o padcu cen in prekinitvi trgovanja, potem je na pravi poti.

Tudi strah pred javnimi službami s področja nadzora je popolnoma odveč. Različne vrste nadzora je potrebno dojemati kot neposredno pomoč kmetu, saj je kmetiji v interesu, da prodaja ustrezna in kakovostna živila. Torej je na primer veterinarski inšpektor kot varuh javnega zdravja, kmetu v pomoč pri gradnji dobrega imena.

Primer področja, kjer je prostor za razvoj skoraj neomejen

Že prej omenjeni primeri dobre prakse, ko so se pretežno večje in ekonomsko vitalnejše kmetije s prirejo mleka usmerile v predelavo le-tega, so pokazale pravo pot. Tudi ta kriza bo stresla kmetijsko in živilsko panogo in naplavila poražence ter dvignila zmagovalce. Ugotovitve kmetov in potrošnikov iz minulih tednov pa so, da smo šibki pri ponudbi svežega mesa. Res je, da je v tem sektorju nekaj sive ekonomije, kar je velika cokla razvoja te tržne niše. Področje ponudbe svežega mesa je v Sloveniji zakonsko dobro urejeno, tudi z vidika potencialnega predelovalca. Jasno je, da mora biti zakol izveden v klavnici; če je nimate, je potrebno vzrejene živali odpeljati v takšen obrat. Za razsek, pakiranje in distribucijo je potrebna registracija dopolnilne dejavnosti z ustreznimi prostori. Enostavneje je, če je razsek izvršen že v klavnici, distribucijo pa izvede rejec, za kar potrebuje le še ustrezen prevoz, ki zagotavlja dovolj nizke temperature. Tehnične rešitve hlajenja so dandanes dostopnejše in enostavnejše, kot si marsikdo misli.

Opazili ste, da nisem ponudil rešitve za kmetije z večjimi količinami intenzivnejše vzreje goveda za meso. Pokazala se je zevajoča rak rana slovenske živilske industrije, ki ne premore izvoznega obrata z govejim mesom. Zaenkrat smo še na nivoju, ko zmoremo prodati le zelo kvalitetno živino in kupiti poceni meso dvomljivega slovesa. Delo za vse, da po korona epidemiji, naredimo »zdravniški pregled« pri naši živilskopredelovalni industriji.

Internet in še enkrat internet ter začetek konca gotovinskega plačevanja

Eno redkih področji, ki sedaj deluje nemoteno, je svet medmrežja. Motnje v delovanju so zaznali le na primer Netflix in družabna omrežja, kar kaže na to, da imamo sedaj več časa. Spletne trgovine cvetijo in padli so še zadnji tabuji pred metanjem artiklov v virtualno košarico in jemanje denarja iz e-denarnice ni več polno nelagodja. Vsi bomo ugotovili, da je denar nič drugega kot številke, s katerimi tako ali drugače razpolagamo, pa ni pomembno, ali so zapisane na strežnikih neke banke ali pa so v svitku ene izmed prevelikih nogavic. Ne le zaradi lagodnosti, ki nam jo ponuja brezgotovinsko plačevanje, ampak tudi zaradi varnosti pred okužbami z virusi, kot je SARS-CoV-2, ki je zelo virulenten in se zadržuje tudi na bankovcih, s katerimi plačujemo. Spletna prodaja ni le z zapletenimi algoritmi podprta internetna veleblagovnica v slogu Amazona. Preko spleta lahko sklenemo skoraj vsak posel. Po izmenjavi informacij s predstavitevijo in opisom sledi naročilo in plačilo s spletno banko. Ne le klasične spletne trgovine, tudi trgovine s ponudbo živil postajajo vse bolj priljubljene. Ena takšnih je platforma »Kupujmo domače«, za katero skrbi Kmetijsko-gozdarska zbornica Slovenije (KGZS). Obstajajo tudi nekatere druge, ne moremo pa prezreti družabnih omrežji, kjer kmetije in skupine kmetov zbirajo povpraševanja in predstavljajo svojo ponudbo. Od tu pa do dostave je le še kratka pot. Ne glede na možnosti individualne prodaje in popolne neodvisnosti kmeta pri prodaji na tak način pa svetujemo rabo povezanih omrežji in spletišč mnogih kmetij, ki naredijo pestro ponudbo ter boljšo konkurenčnost. Povezovanje je žal pogosto spregledan ključ do uspeha, sodelovanje med kmetijami z enako ali različno ponudbo je konkurenčna prednost, ne pa grožnja. Navkljub omejenim stikom pa je s pomočjo katerekoli elektronske komunikacije možen zadosten dialog.

Turistična dejavnost

Prva gospodarska panoga, ki je bila prizadeta zaradi epidemije, in zadnja, ki se bo po vsem tem pobrala, je turizem. Žal je udarec enako močan za vse veje in dejavnosti v panogi, ne glede na masovnost ali okoljsko sprejemljivost. Morda pa lahko kaj

storimo v smeri, da bo »pobiranje« po krizi hitrejše in lažje za nemasovni, butični turizem, kamor sodijo tudi oblike turizma na kmetijah. Izletniške kmetije, kmetije z nastanitvami, vinotoči, osmice, itd. že sicer predstavljajo manjše tveganje, ker gre za stike manjših skupin, gostje pa so bolj individualne narave in potujejo v ožjih sorodstvenih krogih. Velja torej razmisliti v smeri trženja prostih prenočitvenih kapacitet, zidaniškega turizma in krepitve ponudbe preživljanja počitnic na kmetijah. Vse to skupaj s ponujeno pristno hrano bo še vedno globoko v hrepenenjih ljudi iz urbanih okolji, prežetih z napetostmi globalizirane družbe. Korona histerija je vnesla več notranjega nemira, zato je odmik na sanjsko neokrnjeno slovensko podeželje prava izbira za mnoge. Tudi tu priporočam posluževanje spletnih platform, kot sta Airbnb in Booking. Vse to nas čaka po sprostitvi ukrepov, sedaj pa je čas za pripravo in izobraževanje.

Lastna samooskrba

Tako kot je veliko ljudi nenadno odkrilo kuharski talent, pa se jih je nemalo srečalo s svojim prvinskim nagonom po pridelavi hrane. Številne kmetije v mirovanju, ki so svoja kmetijska zemljišča v celoti zaupala najemnikom z velikih kmetij, so si ponovno vzpostavile vsaj nekaj pridelave hrane na manjši njivi. Vrh epidemije na srečo ravno sovpada z vrhuncem pomladanskih del na vrtu, zato je še vedno čas za dodatno vrsto krompirja, dodatno gredo česna ali solate. Zanimivo je opazovati uka željne mlajše generacije, ki si izmenjujejo znanja, vedoželjno iščejo vrtnarske nasvete pri babicah in kmetijskih svetovalcih, da o izmenjavah na spletnih forumih niti ne izgubljam besed. Vse vas, ki še oklevate in ste bili mnenja, da se »ne splača«, vabim, da obudite svojo njivo iz »stand by-ja«, ali jo vzamete v najem in si pridelate del vsebine hladilnika. Verjemite, v zadovoljstvo vam bo. In še ena prednost. Od slej hrana morda le ne bo več samoumevna, bolj jo bomo cenili. In ne bomo pričakovali najnižje cene za najboljše, pač pa bomo za kakovost pripravljani dati kak cent več.

Za konec ali nov začetek

Kako globoko bo v naš udoben način življenja zarezala ena izmed epidemij v zgodovini človeka na Zemlji, ne vemo. Ne le umne glave, počasi tudi ostali dojemamo, da bo po vsem tem drugače, vendar kaj in kako? Se bomo morali odpovedati čemu, kar je bilo še včeraj v izobilju? Pustimo to, posebno tisto, na kar nimamo vpliva. Raje pogledajmo z druge strani in iščimo priložnosti. Življenje lahko začnemo na novo in pustimo marsikatero navlako za seboj v prejšnjem življenju ali pa se oklepamo starih navad lažne lahkotnosti življenja v milnem mehurčku. Kaj bo bolje in kaj slabše, bomo na koncu sami odločali. Imamo torej priložnost, ki je ne smemo izpustiti iz rok.

V zgornjih vrsticah je bilo morda načetih že preveč kompleksnih družbenih vprašanj, zato ostanimo raje pri kmetijstvu, pri hrani, ki bo držala »vrečo pokonci«. Kako bomo kot družba v resnici cenili osnovne dobrine po krizi, imamo kmetje posreden, a pomemben vpliv. Posebno sedaj je pomembno ustvariti zaupanje, ki ga je lažje graditi z osebnim stikom. Kaj pa tisti pridelovalci, ki tega nimajo? Nikoli, posebno pa v tem občutljivem času, si ne moremo dovoliti prehranskih afer ali početij, ki bi vzbujala nezaupanje. Kriza ne more biti izgovor za izogibanje zakonodaji, ki ureja kmetijstvo in okolje. Sadržavljani morajo vedeti, da za njimi stoji kmet, ki še vedno pred njihovimi očmi prideluje varno hrano in to ne glede na bolezen, ne glede na to, da deluje v tovarni na prostem z vsemi tegobami ranjene narave, kot so pozeba, suša, toča ... Da je ta kmet, ki svoje prireje ni preselil v kraje s poceni delovno silo, še vedno tu. Bodimo to, kar smo. Živimo naprej svojo strast do dela v naravi, ob zadovoljnem

pogledu na delo svojih rok in nepozabno krajino, ki jo tisočletja vzdržuje nihče drug kot kmet. In upam si trditi, da bo trud poplačan, če ne drugače, pa s preživetjem in lahko vestjo ob pogledu nazaj.

Prilagoditve s strani kmeta bodo potrebne v smeri novih povezav: Na eni strani digitalizacije, na drugi sodelovanja med kmeti, panogami in organizacijami, ki kmete zastopajo. Če še danes vsak čuva svoj vrtiček in pazi, da mu konkurenca ne prekriža načrtov, bomo že jutri morali zares stopiti skupaj. Ne tako, kot se glasijo politični slogani, sedaj je čas, da besede res zaživimo. Smo dovolj zreli za to? Naj nas korona kriza prisili v ta podvig, kar bo ena od dobrih plati te nadloge. Kriza pa naj nam vseeno vrne močan stisk roke in iskren pogled v oči.

Pripravil:

Vinko Merzel, KGZS-Zavod NM